

A RENDSZEREZÉS GYÖKERE

Amit „gnózisnak” nevezek, minden rendszernek a rendszerezésre, és minden rendszerezésnek a rendszerezés gyökerére való visszavezetését jelenti. („Rendszer – rendszerezés”: Zalai Béla – Szabó Lajos!)¹

Rendszer: forma.

Zalai Béla: „Minden rendszerben van egy, de csak egyetlenegy olyan kérdés, amely a rendszeren belül megválaszolhatatlan.”² Ez a *negatív forma* szerepe az igazságban. A Nagy Ezotériikum.

A negatív forma: csak körülírható. Vagy (de ez is a körülírás egyik módja): továbbkerget egy másik rendszer felé: utal rá.

A rendszerek rendszerében – *valamennyi* rendszer rendszerében – ez a „rendszeren belül megválaszolhatatlan kérdés” „az egyetlen misztérium” (abban az értelemben, ahogy ezt a kifejezést Szabó Lajos használta).³

A racionalizmus mint olyan rendszer jellemezhető, amely ilyen kérdést nem ismer el: ezt az „egyetlen kérdést” (a rendszer princípiumára vonatkozót) is a rendszeren belül akarja megválaszolni. Éppen ezzel kárhozza csonkaságra magát. Az irracionális viszont olyan rendszerként jellemezhető, amely nem elégszik meg *egyetlen* ilyen kérdéssel, hanem több, tetszés szerinti számú kérdéstről jelenti ki, hogy a rendszeren belül megválaszolhatatlanok.

A *logosz* ezotériuma is ilyen negatív forma, tehát a rendszeren belül megválaszolhatatlan kérdés, és ennek az ezotériumnak a körülírása: a *mítosz*.

A vallásokban ilyen körülírás szerepét tölti be (a vallás szerves elemét képező mítosz mellett) a kultusz, a rítus is. A mítosz is, a rítus is szimbolikus: mindkettő a „rendszeren” (itt: a valláson) belül megválaszolhatatlan kérdés negatív formaként jelentkező választ írja körül. Az a szimbólum, amelynek exegézise (kifejtése) a mítosz⁴, egy közösség világvilágképének (megismerési rendszerének) növekedésére emlékeztető, az a szimbólum, amelynek exegézise a rítus (a kultusz), a közösség világvilágképének (megismerési és cselekvési illetve etikai rendszerének) fedezetét jelentő *autoritás* születésére emlékeztető.

Az igazság differencia specifikája az autoritás, és konkrétan: az autoritások hierarchiája. Ez a hierarchia egyben az igazság hagyománya. Maga a közösség egyébként már maga is

1 V.ö. ZALAI Béla: *A rendszerek általános elmélete*. Gondolat, 1984. SZABÓ Lajos: „Rendszerezés: igen, rendszer: nem.” „Rendszerezni annyit jelent, mint forrásaira visszavezetni.” SZABÓ Lajos: *Szemináriumi előadásai*, I. TYPOTEX, 1997. 185.

2 ZALAI Béla: *Id. mű.*

3 SZABÓ Lajos: *Id. mű.* 172-3. V.ö. *Szabó Lajosról*. 2. fejezet.

4 „A mítosz a szimbólum exegézise” – e Tábor Bélánál gyakran szereplő idézet Bachofentól származik.

autoritások hierarchiája; aki minden ilyen hierarchián kívül marad, kirekesztette magát minden közösségből: megszólíthatatlan és megszólításra képtelen.

Az abszolút személyi autoritás és abszolút közösség határesetei definiálják az *igazságot*. Relatív személyi autoritás és relatív közösség realitásai határozzák meg az *evidenciát*.

„Önálló elsősorban maga a metafizikai rendszerezés; önálló a művészi, a megismerő, az etikai rendszerezés, és mindegyik az egész adott anyagot felöleli.”⁵ Az „önálló rendszerezések” a rendszerezések gyökeréből nőnek ki. Ezt a gyökeret – ideiglenesen, saját magam számára munkadefinícióként („Gebrauchsdefinition”) – identifikációs kultúrának nevezem. A Zalai Béla által említetteken kívül ide tartozik a mítosz is, a vallás is és a közösség „gyakorlati élete” is, amely felöleli a közösségi organizációs és hatalmi cselekvéseket, a gazdaságot, a technikát stb. És természetesen ide tartozik a *nyelv*!

De talán pontosabbak vagyunk, ha a „gyökeret” nem is identifikációs kultúrának, hanem az identifikációs kultúra *magvának* nevezzük. Az identifikációs kultúra ebből sugárzik szét, és már a rendszerezés rendszerezését jelentené, ha ez a magból kisugárzó genézise nem különböztetné meg tőle. De megkülönbözteti: mert a rendszerezések rendszerezése halmazszerű keletkezését jelenti egy össz-rendszerezésnek, itt viszont, az identifikációs kultúra esetében *előbb* van az össz-rendszerezés és ez teszi lehetővé a szétágazó rendszerezéseket.

Zalai Béla: „Minden mélyebb és differenciált lelkű ember elválasztja és külön alkotja meg (reflexiók nélkül természetesen) rendszereit; ezért minden nagy írónál is megtaláljuk [az összrendszerezést és az etikai rendszerezést] ... a művészi rendszerezés mögött.”⁶

„A kor rendszerezése az alkotó (és számottevő) csoportok rendszerezésének harmonizált összege.”⁷ Általánosítva ugyanezt elmondhatjuk az identifikációs kultúrára vonatkoztatva is.

„A terv maga változik; a konstrukció bázisa alakul át. És a megváltozott tervből kell a megváltozott értékelés-összességet megérteni. És a terv megváltozásának folyamatából az értékelés megváltozásának folyamatát.”⁸ Amit Zalai Béla „tervnek”, a „konstrukció bázisának” nevez: az identifikációs kultúra magva.

Az identifikációs kultúra és ennek magva közti viszony bonyolultabb, mint az a viszony, amit a „kisugárzás” szó fejez ki. Figyelembe kell venni azt is, amit Zalai Béla úgy mond: „a kor rendszerezése az alkotó (és számottevő) csoportok rendszerezésének harmonizált összege.” Az identifikációs kultúra „magva” maga is identifikációs kultúra, amelyet az evidencia sűrít és szilárdít „maggá”. Ebből abban az értelemben „sugárzanak szét” elágazó rendszerezések, hogy az új

---

5 ZALAI Béla: *Etikai rendszerezés*. In: *A rendszerek általános elmélete*. Gondolat, 1984. 117.

6 *Id. mű.* 119.

7 *Id. mű.* 122.

8 Uott.

rendszerezések *pozitív és negatív* kiinduló pontjául szolgál. Mert valóban léteznek mellette *relative* „halmazszerű” rendszerezések is (épp azért „relative”, mert összeköti őket pozitív vagy negatív értelemben a közös kiinduló pont), és ezeknek meg kell küzdeni a „maggá” szilárdult identifikációs kultúrával, ha át akarják alakítani. (V.ö. a művész szerepével, érzékenységével: az „új” problémája!)

Ez az identifikációs kultúra problémájának *történelmi* metszete. A szisztematikus őstörténeti metszet perspektívájából a „mag”: az „alapállás”, az „őstudás”, a „kinyilatkoztatás” – a személyiség és egyéniség eredendő viszonya. A plótinosi nusz (szellem), amely kilép az Egyből („túlcsordul”) és „egy ici-picit eltávolodik” tőle: ezzel konstituálja a létet, mint az identifikáció feladatát.

„Az egyik rendszernek a másikba való transzponálása: a nyert ismeret igen hasznos és igen mély lehet; de mindig *knowledge about it* és nem *knowledge of it*. Ha a modern pszichológia az etika tényeit pszichológiai módszerekkel írja le és analizálja, akkor ilyen transzponálást végez. Értéke nem becsülhető meg eléggé; szükséges és végtelenül fontos megismerés. De ha az etika valóságába, rendszerezésének immanens tételezésébe akarunk látni, ezt nem ezekben a munkákban kell keresnünk.”⁹ Ugyanez érvényes például a vallástörténet és vallás viszonyára. Sőt még a logosz és mítosz viszonyában is marad egy residuum, amely csak a mítoszba belehelyezkedve és talán csak a mítosz nyelvén érthető meg.

A mítosz erejét az adja, hogy a rendszerezések rendszerezésén belül fellépő megválaszolhatatlan kérdés válaszát írja körül, ezt a negatív formát alakítja ki.

A modern korban – a felvilágosodás purgatóriumában – a rendszer tölti be azt a szerepet, amit régebben a mítosz töltött be. Vagy röviden és nyersen: a rendszer a mítosz. Ezt a hatáselméleti megállapítást szembe kell szegeznünk azokkal is, akik dogmatikusan igenlik a rendszert, és azokkal is, akik dogmatikusan tagadják. A mítosz fény- és árnyoldala egyaránt jelentkezik a rendszerben. Mint a mítosz, a rendszer is egzotikum, amely a logosz egzotikumát rejt, és mint a mítosszal, a rendszerrel is együtt jár a kísértés, hogy ezt az egzotikumot abszolutizálja, önállósítsa, megrekedjen a rejtés funkciójában és ugyanakkor tagadja ezt a funkciót: azzá a kulccsá váljon, amelyet a tengerbe vetnek, ahelyett, hogy kaput nyitnának vele.

Hogy minden rendszeren belül van egy olyan kérdés, amely a rendszeren belül megválaszolhatatlan: ez a második személy posztulálása, elhelyezése a rendszerezésben, az abszolút narcizmus lehetőségének rendszerelméleti tagadása.